

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยวิถีชีวิตนักศึกษาแพทย์ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาสถานภาพนักศึกษาแพทย์ การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย และความคาดหวังในชีวิต การงานอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

เลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ นักศึกษาแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นทุกชั้นปี ที่กำลังเรียนในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2529 โดยแบ่งตามชั้นปี ปีละ 35 คน และสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายในแต่ละปี จำนวน 210 คน ใ้รับแบบสอบถามครบตามจำนวน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 เกี่ยวกับสภาพของนักศึกษาแพทย์
- ตอนที่ 2 การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย
- ตอนที่ 3 ความคาดหวังในชีวิตการงานอนาคต

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้แจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ตามรายชื่อกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 ชั้นปี

ในการวิเคราะห์ข้อมูล และการหาค่าสถิติต่าง ๆ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Sciences) ของสถาบันบริการคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย F-test และทดสอบทีละคู่ ด้วยวิธีของเซฟเฟ

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพนักศึกษา

1.1 เพศ มีนักศึกษาแพทย์ชายมากกว่านักศึกษาแพทย์หญิง จากกลุ่มตัวอย่าง ประชากร 210 คน นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.1 และ 42.9 จากกลุ่ม ประชากร นักศึกษาแพทย์ ปีการศึกษา 2529 จำนวน 560 คน มีนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง คิดเป็นร้อยละ 66.2 และ 29.5 ตามลำดับ

1.2 อายุ นักศึกษาแพทย์ มีอายุระหว่าง 17-28 ปี และมีอายุเฉลี่ย 21 ปี ครึ่ง

1.3 คะแนนเฉลี่ยสะสมของนักศึกษาแพทย์ พบว่าคะแนนเฉลี่ยสะสมอยู่ใน ของนักศึกษามากกว่า 2.50 ขึ้นไป มีจำนวน 134 คน (ร้อยละ 63.8) ผู้ที่คะแนนต่ำ กว่า 2.50 จำนวน 76 คน (ร้อยละ 36.2) คะแนนเฉลี่ยสะสมเป็นส่วนหนึ่งของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จึงนับว่ามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับสูง

1.4 ภูมิลำเนาของนักศึกษาแพทย์ ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออก เฉียงเหนือมากที่สุด ร้อยละ 63.8 รองลงมาอยู่กรุงเทพฯ ร้อยละ 21.9 นอกนั้นจะ กระจายในภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคกลาง (ร้อยละ 5.2 4.8 4.3) ตามลำดับ

1.5 ที่พักของนักศึกษาแพทย์ ในขณะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย นักศึกษาแพทย์ ส่วนใหญ่จะพักในหอพักมหาวิทยาลัย จำนวน 200 คน (ร้อยละ 95.6)

1.6 รายได้ของบิดา รายได้ของบิดานักศึกษาแพทย์ส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 5,000-10,000 บาทต่อเดือน จำนวน 96 คน (ร้อยละ 45.0) อันดับรองลงมารายได้ของ บิดานักศึกษาแพทย์น้อยกว่า 5,000 บาท จำนวน 47 คน (ร้อยละ 22.0) ผู้ที่รายได้มากกว่า 1,000 บาท จำนวน 40 คน (ร้อยละ 19.0) จำนวนน้อยที่สุด บิดาของนักศึกษาแพทย์ที่ตอบ ในข้ออื่น เป็นผู้ที่ไม่มีรายได้ และไม่ทราบรายได้ที่แน่นอนของบิดา มีจำนวน 27 คน (ร้อยละ 13.0)

1.7 อาชีพของบิดา อาชีพของบิดานักศึกษาแพทย์ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจ ส่วนตัวจำนวน 94 คน (ร้อยละ 44.8) รองลงมารับราชการจำนวน 60 คน (ร้อยละ 28.6) ไม่ประกอบอาชีพ จำนวน 14 คน (ร้อยละ 6.7) บิดามีอาชีพแพทย์ จำนวน 2 คน (ร้อยละ 0.9)

1.8 ค่าใช้จ่ายต่อเดือนของนักศึกษาแพทย์ นักศึกษาแพทย์ใช้จ่ายต่อเดือนอยู่ระหว่าง 800 - 3,000 บาท ค่าเฉลี่ยประมาณ 1,882.30 บาท เมื่อจำแนกตามชั้นปีจะพบว่า นักศึกษาทุกชั้นปีใช้จ่ายต่อเดือนไม่เกิน 3,000 บาท แต่ค่าใช้จ่ายต่อเดือนต่ำสุดในชั้นปีที่ 1 จำนวน 800 คน ส่วนปีที่ 2 3 4 5 6 ใช้จ่ายต่อเดือนต่ำสุด 1,000 บาท เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่านักศึกษาระดับคลินิกใช้จ่ายมากกว่าเตรียมคลินิกและเตรียมแพทย์ ตามลำดับ

1.9 พาหนะที่นักศึกษาแพทย์มีไว้ใช้ส่วนตัว นักศึกษาแพทย์ส่วนใหญ่จะใช้พาหนะประเภทจักรยานยนต์ จำนวน 145 คน (ร้อยละ 70.4) รองลงมานักศึกษาแพทย์ไม่มีพาหนะใช้ส่วนตัว จำนวน 34 คน (ร้อยละ 16.5) นักศึกษาแพทย์ใช้รถยนต์จำนวน 20 คัน (ร้อยละ 9.7) และจำนวนน้อยที่สุด นักศึกษาแพทย์มีรถยนต์ไว้ใช้ส่วนตัวจำนวน 7 คน (ร้อยละ 3.4)

สรุปสถานภาพของนักศึกษาแพทย์

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีนักศึกษาแพทย์ชายมากกว่านักศึกษาแพทย์หญิงเล็กน้อย มีอายุระหว่าง 17-28 ปี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับสูงกว่า 2.50 (63.8) เป็นผู้ที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 63.8) รองลงมาจะอยู่ในกรุงเทพฯ (ร้อยละ 21.9) นักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น จะพักอยู่ในหอพักมหาวิทยาลัยร้อยละ 95.2 นอกนั้นจะพักหอพักเอกชน และอาศัยอยู่กับผู้อื่น รายได้เฉลี่ยของบิดาจะมีรายได้อยู่ระหว่าง 5,000- 10,000 บาท ต่อเดือน (ร้อยละ 45) รองลงมารายได้ต่ำกว่า 5000 บาท (ร้อยละ 22.0) ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจในระดับปานกลางก่อนข้างจน บิดามีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 44.8) รองลงมาอาชีพรับราชการ (ร้อยละ 28.6) นักศึกษามีเงินเดือนเพื่อใช้จ่ายอยู่ระหว่าง

800-3,000 บาท ถัวเฉลี่ยเดือนละ 1,882 บาท ในปี 2525 จากรายงานการวิจัยของ
เพียงใจ สาตะรักษ์ (2524 - 60) นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ใช้จ่ายเดือนละ 800
-1,000 บาท นักศึกษามีรถจักรยานยนต์มาก เป็นร้อยละ 70.4 และมีรถยนต์ที่ใช้ประจำ
ร้อยละ 3.4 และนักศึกษาออกร้อยละ 16.7 ไม่มีพาหนะใช้

2. การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาแพทย์

2.1 กลุ่มเพื่อน นักศึกษาแพทย์จะเลือกคบเพื่อนสนิทที่เป็นเพื่อนในชั้นเรียน
เดียวกันมากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อนที่เรียนจากชั้นมัธยมศึกษา ความรู้สึกต่อกลุ่มเพื่อนจะพบว่า
เพื่อนมีลักษณะเป็นมิตรและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี รองลงมาคือ การแข่งขันซึ่งตีชิงเค้นต่างคน
ต่างเรียนไม่ให้ตามช่วยเหลือกัน มีน้ำใจและความสามัคคี ตามลำดับ (ร้อยละ 55.7 26.7
25.3 23.3)

2.2 วิธีการเรียนของนักศึกษา ส่วนใหญ่เห็นว่าสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของการ
เรียนในชั้นเรียนคือการเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อนคนอื่น ๆ รองลงมาคือ การเรียนที่อาจารย์ควร
ระบุให้ชัดเจนว่าหวังอะไรจากนักศึกษา และน้อยที่สุดคือ ลักษณะที่นักศึกษาใช้เวลา
ในห้องเรียนน้อยที่สุด

2.3 การใช้เวลาในกิจกรรมประจำวันของนักศึกษาแพทย์พบว่า นักศึกษา
แพทย์ใช้เวลาในการเข้าชั้นเรียนมากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ (7 ชั่วโมง 17 นาที) รองลงมาคือ
การนอน (6 ชั่วโมง 31 นาที) การอ่านหนังสือทำรายงาน (3 ชั่วโมง 45 นาที) ส่วนกิจ
กรรมที่ใช้เวลาประมาณชั่วโมงเศษ คือ การอ่านหนังสือทั่วไป ดูโทรทัศน์ กิจวัตรส่วนตัว
ฟังเพลง เที่ยวเตร่ในเมือง ทำงานอดิเรก เล่นกีฬา และกิจกรรมที่ใช้เวลาน้อยที่สุดคือ การ
เดินทางใช้เวลา 38 นาที ในวันหยุดนักศึกษาจะใช้เวลาเพิ่มขึ้นในทุกกิจกรรมยกเว้น กิจกรรม
เข้าชั้นเรียน และการอ่านหนังสือเรียนพบว่าใช้เวลาน้อยลง

เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษาจะพบว่ามีการใช้เวลาแตกต่างกันใน
บางกิจกรรมที่น่าสนใจคือ การเข้าชั้นเรียน นักศึกษาระดับ คลินิกใช้เวลาเข้าชั้นเรียนวันปกติ
(8 ชั่วโมง 2 นาที) มากกว่าระดับอื่น นักศึกษาเตรียมแพทย์มีเวลาเข้ารับเรียนในวันหยุด (5
ชั่วโมง) มากกว่าระดับอื่น ส่วนเตรียมคลินิกในวันหยุดไม่มีชั่วโมงเรียน พออีกว่าเวลาในการ

อ่านหนังสือระดับเตรียมแพทย์มากกว่า เตรียมคลินิก และคลินิกน้อยที่สุด พบว่าในวันหยุด นักศึกษาแพทย์ใช้เวลาในการอ่านหนังสือน้อยกว่าวันปกติ ทุกระดับการศึกษา กิจกรรมการนอนจะ พบว่านักศึกษาแต่ละระดับกับการศึกษามีเวลานอนใกล้เคียงกันจะมีเวลานอนเพิ่มขึ้นในวันหยุด เล็กน้อยที่น่าสังเกตนักศึกษาระดับเตรียมคลินิก ไม่มีชั่วโมงในวันหยุด แต่จะมีเวลานอนเพิ่มขึ้น และมากกว่าระดับอื่น ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ นักศึกษาพูดคุยสนทนา จะพบว่าในวันหยุดกิจกรรม ดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นทุกระดับการศึกษา

2.4 พฤติกรรมของนักศึกษาแพทย์ซึ่งได้รวบรวมไว้จำนวน 23 รายการ พบว่าพฤติกรรมที่ปฏิบัติมากที่สุดคือการอ่านตำราเรียน รองลงมาพฤติกรรมที่ปฏิบัติก็คือ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ อ่านวารสารทั่วไป ดูโทรทัศน์ หรือวิดีโอ และเข้าห้องสมุด พฤติกรรมที่ นักศึกษาปฏิบัติปานกลางคือ การออกกำลังกาย เล่นกีฬา และยืมหนังสือจากห้องสมุด ส่วน กิจกรรมที่นักศึกษปฏิบัติน้อยคือ อ่านนวนิยาย อ่านวารสารของการแพทย์เกี่ยวกับเพื่อนต่างประเทศ ชักถามอาจารย์หลังชั่วโมงเรียนทำการบ้านไม่เสร็จ ขาดเรียน อ่านหนังสือธรรมะ เต็มรับ ฟังเพลง ทางแพทย์เพื่อรับการตรวจรักษา ส่วนพฤติกรรมที่นักศึกษาไม่ได้ปฏิบัติคือ คืมสุรา เกี่ยวผู้ให้บริการ เล่นไพ่ ไปหาหมอดู พบจิตแพทย์

2.5 การเข้าร่วมกิจกรรม พบว่านักศึกษาแพทย์จะเข้าร่วมกิจกรรมโดยตัดสินใจ ที่จะไม่ไปมากกว่าไปร่วมกิจกรรม ในจำนวน 10 กิจกรรม พบว่านักศึกษาจะไปชมนิทรรศการ ภาพวาดมากที่สุด (ร้อยละ 49.3) รองลงมาคืองานเทอดพระเกียรติ กีฬามหาวิทยาลัย 20 ไปฟังเพลงคลาสสิก ไปฟังคอนเสิร์ตกำลังฮิต ส่วนกิจกรรมที่นักศึกษาไปต่ำกว่าร้อยละ 20 คือ อภิปรายทางการเมือง หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ธรรมจาริก และน้อยที่สุด คือการประท้วงใน มหาวิทยาลัย (ร้อยละ 4.4)

การเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาแพทย์โดยสมมติกิจกรรม 4 ประเภท คือด้านการเมือง บันเทิง ธรรมะ วิชาการ พบว่านักศึกษาจะเข้าฟังมากที่สุดคือ ปาฐกถาของ แพทย์ที่ได้รับรางวัลโนเบลไพรซ์ (ร้อยละ 38.6) รองลงมาคือ คอนเสิร์ตของนักร้องชื่อดัง (ร้อยละ 36.7) การแสดงธรรมะของพระพยอม และน้อยที่สุดคือ การฟังอภิปรายปัญหา ทางการเมือง (ร้อยละ 9.0)

3. ความคาดหวังในชีวิตการทำงานของนักศึกษาแพทย์

นักศึกษาแพทย์ให้เหตุผลในการเลือกเรียนแพทย์ว่าเป็นวิชาชีพที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์มากที่สุด รองลงมาคือมีสถานภาพทางสังคมดี ผู้มีอิทธิพลในการเลือกเรียนแพทย์มากที่สุดคือ แม่ พ่อ สังคม (ร้อยละ 67.4, 61.4 และ 34.8) ตามลำดับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการเข้าเรียนในโรงเรียนแพทย์แบ่งเป็น 4 ข้อคือ ต้องการเป็นแพทย์เมื่อเข้าเรียนแล้ว ต้องการเป็นแพทย์มากขึ้น (ร้อยละ 47.1) รองลงมา ต้องการเป็นแพทย์แต่เมื่อเข้าเรียนแล้วไม่ยอมเป็นแพทย์ (ร้อยละ 20.5) เดิมไม่ต้องการเป็นแพทย์แต่หลังจากเข้าเรียนแล้วต้องการเป็นแพทย์ (ร้อยละ 19.5) ไม่ต้องการเป็นแพทย์มาก่อน และหลังจากเข้าเรียนแล้วยังไม่ต้องการเป็นแพทย์มากขึ้น ร้อยละ 8.1 ความคิดเห็นต่อหลักสูตรนักศึกษามีความมั่นใจในการนำความรู้ไปประกอบอาชีพแพทย์ได้ดี (ร้อยละ 66.2) ประกอบอาชีพได้อย่างสมบูรณ์ (ร้อยละ 10.5) ประกอบอาชีพได้ไม่ดี (ร้อยละ 7.1) นอกจากนั้นนักศึกษาตอบในข้ออื่น ๆ ไม่แน่ใจ (ร้อยละ 16.2) ความคาดหวังในการทำงานนักศึกษาแพทย์มีความคาดหวังในประเภทของงานที่จะทำในหน้าที่แพทย์เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วมากที่สุด รับราชการในกระทรวงสาธารณสุข (ร้อยละ 41.9) รองลงมาให้บริการแพทย์ในสถานบริการของรัฐ (ร้อยละ 25.2) ความคาดหวังในการศึกษาต่อเมื่อนักศึกษามีโอกาส นักศึกษาต้องการศึกษาต่อสาขากุมารเวชศาสตร์มากที่สุด (ร้อยละ 17.14) รองลงมาสาขาคล้ายศาสตร์ (ร้อยละ 15.7) สุนัขศาสตร์-นรีเวชวิทยา (ร้อยละ 14.3) สาขาอายุรศาสตร์ (ร้อยละ 11.4) ตามลำดับ ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จสูงสุด นักศึกษาแพทย์คิดว่าการประสบความสำเร็จสูงสุด คือ การมีชีวิตครอบครัวและการทำงานดี (ร้อยละ 35.2) รองลงมาคือ การอยู่อย่างมีความสุขร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม (ร้อยละ 30.0) สถานที่ที่นักศึกษาเลือกปฏิบัติงานเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว นักศึกษาจะเลือกปฏิบัติงานในหมู่บ้านที่มีความเจริญระดับปานกลาง (ร้อยละ 38.1) รองลงมาคือ จังหวัดใหญ่ (ร้อยละ 32.4) ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อหน้าที่ที่สำคัญของแพทย์ นักศึกษาส่วนใหญ่คิดว่าหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของแพทย์ คือการให้การรักษาดูแลสุขภาพอนามัยแก่ชุมชน (ร้อยละ 62.8) ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อลักษณะแพทย์ในอุดมคติ นักศึกษาเห็นว่าแพทย์ คือผู้ที่มีความเสียสละ (ร้อยละ 24.8) รองลงมาให้การรักษาโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ (ร้อยละ 20) มีความเมตตากรุณา (ร้อยละ 18.1) ความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่ของแพทย์คือเป็นผู้รับฟังและช่วยแก้ปัญหาสุขภาพอนามัย (ร้อยละ 38.6)

รองลงมาคือ ผู้รักษาพยาบาล (ร้อยละ 30.5) ความคิดเห็นของนักศึกษาแพทย์ต่อการทำงาน
ในแผนกคนไข้ นอก ส่วนใหญ่เห็นว่าจะต้องตรวจสอบข้อมูลที่ส่งสัยก่อนที่จะวินิจฉัยโรค

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพของนักศึกษาแพทย์การใช้เวลาในมหาวิทยาลัยและความคาดหวังในชีวิตการทำงานอนาคตของนักศึกษาแพทย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. สภาพภาพทั่วไป นักศึกษาแพทย์มีอายุระหว่าง 17-28 ปี มีผลสัมฤทธิ์ของการเรียนสูงมีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงกว่า 2.50 (ร้อยละ 63.8) โดยทั่วไปนักศึกษาแพทย์จะเป็นผู้ที่ผลการเรียนดีในระดับมัธยมจึงจะสามารถสอบเข้าเรียนได้ จากงานวิจัยของคาร์ล (Kalk 1963: 32-36) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นแพทย์ไว้คือ มีสติปัญญาสูง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเมตตากรุณาเป็นต้น ในการสอบคัดเลือกในหมวดวิชาการ การสอบสัมภาษณ์ และการสอบวิชาถนัด เพื่อวัดทัศนคติของนักศึกษาวิชาอาชีพ (คณะแพทยศาสตร์ 2525 : 26) นอกจากนั้นพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 63.8) รองลงมาอยู่กรุงเทพฯ (ร้อยละ 21.9) ทั้งนี้จากการสอบคัดเลือกนักศึกษาเข้าเรียนต่อในสาขาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการสอนเองจำนวนร้อยละ 60 ของนักศึกษาทั้งหมด (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2529:67) เป็นการกระจายโอกาสทางแพทย์และทางกระจายแพทย์ที่ชุมชน อย่างไรก็ตามยังพบว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางค่อนข้างจนเนื่องจากบิดามีรายได้ 5,000-10,000 บาท (ร้อยละ 46.0) และน้อยกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 22.0) ฉะนั้นสถาบันจึงจำเป็นต้องจะหาทุนให้นักศึกษาที่มีฐานะยากจน เพื่อช่วยเหลือปัญหาการขาดแห่งเงินทุนในการศึกษา

2. การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย

2.1 นักศึกษามีเพื่อนสนิทอยู่ในชั้นเรียนเดียวกันมากที่สุด รองลงมาเป็นเพื่อนที่เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา จากข้อมูลสภาพส่วนตัว นักศึกษาเกือบทั้งหมดพักอยู่ในหอพักมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 95.2) นักศึกษาจึงมีความสนิทสนมกันทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ความรู้สึกของนักศึกษาต่อกลุ่มเพื่อนจะมีลักษณะเป็นมิตรและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี รวมทั้งวิธีการเรียนนักศึกษาจะเห็นด้วยว่าสิ่งสำคัญของการเรียนในชั้นเรียนคือการเรียนรู้ที่จะเข้ากับ

เพื่อนคนอื่น ๆ มากที่สุด จากลักษณะกลุ่มเพื่อนและวิธีการเรียนจะเห็นว่านักศึกษามีความสนิทสนม และความสัมพันธ์กันดี ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่นักศึกษาได้เข้ามาอยู่ร่วมกันในหอพักมหาวิทยาลัย หรือมีโอกาสเป็นเพื่อนร่วมห้องความรู้สึกที่เป็นมิตร และความช่วยเหลือกันจึงเด่นชัดลักษณะเช่นนี้จึงเป็นการดีที่สถาบันจะได้ใช้การพัฒนาการเรียนและการเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะของกลุ่มสัมพันธ์ให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามจะพบว่าวิธีการเรียนในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจะมีการเรียนที่ต่างคนต่างเรียนเพิ่มขึ้นทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่่านักศึกษาในระดับคลินิก เรียนในวิชาซีพมากขึ้น ฝึกปฏิบัติจริงบนทอผู้ป่วย นักศึกษาต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

2.2 การใช้เวลาในกิจกรรมประจำวันของนักศึกษาใน 24 ชั่วโมง พบว่า นักศึกษาใช้เวลาในการเรียนประมาณ 11 ชั่วโมง กล่าวคือ เข้าชั้นเรียน 7 ชั่วโมง 17 นาที อ่านหนังสือทำรายงาน 3 ชั่วโมง 46 นาที นอกจากนั้นยังใช้เวลาในการอ่านหนังสือทั่วไปอีกวันละ 1 ชั่วโมง ใช้เวลาอน 6 ชั่วโมง 31 นาที ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ปกติของคนที่ทั่วไปใช้เวลา 6-8 ชั่วโมง จะสังเกตว่านักศึกษาในระดับคลินิกมีชั่วโมงเรียนวันปกติ 8 ชั่วโมง 2 นาที และวันหยุด 4 ชั่วโมง 11 นาที จากหลักสูตรการเรียนของนักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ ในตารางที่ 41-46 (คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2525:5-33) พบว่าระดับคลินิก จะเรียนภาคทฤษฎีและปฏิบัติบนทอผู้ป่วยในวันปกติ และวันหยุดสัปดาห์ละ 7 วัน เฉลี่ยวันละ 6 ชั่วโมง 18 นาที ส่วนนักศึกษาระดับเตรียมคลินิกเรียนภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติในห้องปฏิบัติการหมวดวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์พื้นฐานจะเรียนในวันปกติ (5 วัน) ใน 1 สัปดาห์เฉลี่ยวันละ 6 ชั่วโมง 19 นาที ส่วนนักศึกษาเตรียมแพทย์ เรียนวิชาวิทยาศาสตร์เรียนทั้งวันปกติและวันหยุดสัปดาห์ละ 7 วัน เฉลี่ยวันละ 5 ชั่วโมง 48 นาที นักศึกษาเตรียมแพทย์ระดับเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ไปเสร็จสิ้นภายใน 1 ปีการศึกษา

จะพบว่านักศึกษาแพทย์ใช้เวลาในการเรียนค่อนข้างมากจะเน้นกิจกรรมในชีวิตประจำวันส่วนอื่นจึงลดน้อยลง แต่ในวันหยุดมีชั่วโมงเรียนน้อย นักศึกษาจะใช้เวลาในกิจกรรมในกิจกรรมส่วนตัวรับประทานอาหารเช้า เดินทาง คูโทรทัศน์ ฟังเพลง ทำงานอดิเรก เที่ยวเตร่ในเมือง และเล่นกีฬาเพิ่มขึ้นเล็กน้อย รวมทั้งเวลาอนจะเพิ่มขึ้นรวมทั้งกิจกรรมการพักผ่อน การบันเทิงเพิ่มขึ้นในวันหยุด แม้นักศึกษาจะเรียนหนักคร่ำเคร่งในวันหยุดก็ตามแต่จะมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอื่น ๆ บ้าง ซึ่งสถาบันควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมในวันหยุด ข้อที่

น่าสังเกตจากการวิจัยนักศึกษาที่มีผลการเรียนสูงจะใช้เวลาในการเข้าชั้นเรียน และอ่านตำรา ทำรายงาน แตกต่างกับกลุ่มต่ำ กล่าวคือ นักศึกษามีผลการเรียนสูงจะใช้เวลาน้อยกว่ากลุ่มต่ำ ส่วนการเข้าชั้นเรียนกลุ่มต่ำจะใช้เวลามากในการอ่านตำรา ทำรายงานมากกว่ากลุ่มสูง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาที่มีผลการเรียนสูง ทำความเข้าใจในบทเรียนและปฏิบัติการทางด้านทักษะได้เร็วกว่านักศึกษากลุ่มต่ำ ดังนั้นนักศึกษามีผลการเรียนสูงจึงมีเวลาที่จะศึกษาอ่านตำรา และทำรายงานได้มากกว่ากลุ่มต่ำ

จากการศึกษาการใช้เวลาในชีวิตประจำวันของนักศึกษา พบว่าพฤติกรรม การปฏิบัติของนักศึกษา ปฏิบัติมากที่สุดคือการอ่านตำราเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการใช้เวลา ทำนองเดียวกัน การอ่านวารสารทั่วไป เข้าห้องสมุด การพักผ่อนนักศึกษาจะปฏิบัติระดับการปฏิบัติมากที่สุด พฤติกรรมของนักศึกษาที่ปฏิบัติในระดับปานกลางคือ การยืมหนังสือจากห้องสมุด การออกกำลังกาย ส่วนพฤติกรรมที่ปฏิบัติน้อยเช่น การอ่านวารสารทางการแพทย์ ชักถามอาจารย์หลังชั่วโมงเรียน อ่านหนังสือธรรมะ เดินรำฟังเพลง พบแพทย์เพื่อรับการการรักษา

จากพฤติกรรมที่นักศึกษปฏิบัตินั้นจะแสดงให้เห็นว่านักศึกษาจะปฏิบัติในกิจกรรมทางด้านการศึกษา รองลงมาคือการพักผ่อน ส่วนกิจกรรมที่ปฏิบัติน้อย เป็นการอ่านวารสารทางการแพทย์ เนื่องจากเป็นวารสารภาษาต่างประเทศนักศึกษาที่มีความเข้าใจภาษาจึงจะสามารถอ่านได้ดี ส่วนการอ่านหนังสือธรรมะ ปฏิบัติน้อย ทั้งนี้อาจจะจำกัดที่นักศึกษาใช้เวลาในด้านการเรียนและการพักผ่อนจึงไม่อ่านหนังสือธรรมะ จากการศึกษาของมยุรี สุทธิเลิศอรุณ (2529:133) พบว่านิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีพฤติกรรมทางด้านศาสนาน้อย เช่นกัน แสดงให้เห็นว่านักศึกษาสนใจ หรือมีเวลาในกิจกรรมทางศาสนา

การเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาค้นต่าง ๆ พบว่านักศึกษาตัดสินใจไม่ไปร่วมกิจกรรมมากกว่าไป ในจำนวน 10 กิจกรรม พบว่านักศึกษาจะไปเข้าร่วมกิจกรรมชมนิทรรศการภาพวาดมากที่สุด เพียงร้อยละ 49.3 รองลงมาคือกิจกรรมเทอดพระเกียรติ กีฬามหาวิทยาลัย ส่วนการอภิปรายทางการเมือง หน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ธรรมจาริก นักศึกษาจะไปน้อยและที่ไปน้อยที่สุด คือการประท้วงในมหาวิทยาลัย แสดงให้เห็นว่านักศึกษาจะเข้าร่วมกิจกรรมน้อยซึ่งสอดคล้องกับการใช้เวลา และพฤติกรรม การปฏิบัติของนักศึกษา ใช้เวลาส่วนใหญ่ในด้านการเรียน และการอ่านตำรามากที่สุด อย่างไรก็ตามยังพบว่านักศึกษามี

สุนทรียศาสตร์สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการชมนิทรรศการภาพวาด ทั้งนี้อาจเนื่องจากมหาวิทยาลัย ได้จัดส่งเสริมกิจกรรมค่านับน้อย มีการจัดประกวดภาพวาดและให้ทุนการศึกษาส่วนกิจกรรมงาน ค่ายอาสาพัฒนา นักศึกษาจะไปใน้อย เนื่องจากการเรียนในวิชาเวชศาสตร์ชุมชนเข้าไป ฝึกปฏิบัติงานในหมู่บ้านในภาคฤดูร้อนเป็นประจำ ฉะนั้นกิจกรรมค่านับจึงเป็นส่วนหนึ่งของการ เรียน และจัดในช่วงภาคฤดูร้อน ที่ปรากฏชัดอีกประการหนึ่งคือนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม ทางการเมืองน้อย แตกต่างจากการศึกษาของมยุรี สุทธิเลิศอรุณ (2529:139) พบว่านิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีพฤติกรรมการเมืองในระดับปานกลาง

3. ความคาดหวังในชีวิตการทำงานของนักศึกษาแพทย์ ผู้ที่มีอิทธิพลในการเลือกเรียน แพทย์พบว่า แม่ พ่อ และสังคม (ร้อยละ 67.1 61.4 และ 34.8) ตามลำดับ นักศึกษาเลือก เรียนแพทย์ เพราะเป็นวิชาชีพที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ร้อยละ 41.4 ส่วนใหญ่นักศึกษาต้องการ เป็นแพทย์ (ร้อยละ 66.6) มีร้อยละ 28.6 ที่ไม่ต้องการเป็นแพทย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของวัลลา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (1984:70) ได้ศึกษาที่ทัศนคติของนักศึกษาแพทย์ไทย ส่วนใหญ่ต้องการเป็นแพทย์ (ร้อยละ 72) และร้อยละ 28 ไม่ต้องการเป็นแพทย์ ทั้งนี้อาจ เนื่องจากอิทธิพลของการเลือกเรียนพบว่า แม่ พ่อ และสังคม ที่อิทธิพลในการเลือกเรียน ซึ่ง นักศึกษาไม่มีความต้องการที่จะเรียนแต่เรียนตามความต้องการของพ่อแม่ และสังคม จากการ ศึกษาของเตือนใจ ชีวภักดี (25166:101-111) พบว่านักศึกษาที่เข้ามหาวิทยาลัยโดยผ่านความ รู้สึกของตนเอง ซึ่งได้รับความกดดันเพราะไม่ต้องการเรียน และจะมีปัญหาการเรียนภายหลัง จึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเรียน หลังจากที้นักศึกษาเข้าเรียนแล้วนักศึกษากว่าร้อยละ 60 มีทัศนคติต่อ หลักสูตร สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพแพทย์ได้ (ร้อยละ 66.2) ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของวัลลา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (1989:71) พบว่านักศึกษาแพทย์ในประเทศไทย มีความมั่นใจในการประกอบอาชีพแพทย์ได้ร้อยละ 61 ส่วนความคาดหวังต่อสังคมพบว่า นักศึกษาแพทย์เลือกปฏิบัติงานในกระทรวงสาธารณสุข ร้อยละ (41.9) และเลือกที่จะทำงาน ในหมู่บ้านที่มีความเจริญระดับปานกลาง (ร้อยละ 38.1) รองลงมาจังหวัดใหญ่ (ร้อยละ 32.4) นักศึกษาแพทย์มีความเห็นว่าการศึกษาต่อเป็นแพทย์เฉพาะทางสาขากุมาร เวชศาสตร์ ศัลยศาสตร์ สูติรีเวชศาสตร์ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากสาขาวิชาดังกล่าวเป็นสาขาวิชาที่ ได้ใช้ความรู้ความสามารถที่ตนเอง และสามารถประกอบอาชีพและมีรายได้

ความคิดเห็นต่อการประกอบอาชีพแพทย์นักศึกษาต้องการที่จะเป็น

แพทย์ให้การรักษายาบาลในโรงพยาบาลชุมชนมาก (ร้อยละ 35.7) รองลงมา ต้องการเป็นแพทย์เฉพาะทางร้อยละ 31.9 ข้อสังเกตจากการค้นพบนี้ นักศึกษาแพทย์ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเลือกปฏิบัติงานจึงเป็นตามเงื่อนไขสัญญาการชดใช้ทุนภายหลังที่สำเร็จการศึกษาแล้ว (คณะแพทยศาสตร์ 2525:12) และยังพบว่า นักศึกษาสนใจที่จะเลือกทำงานในระดับจังหวัด ประกอบกับอัตราตำแหน่งของกระทรวงสาธารณสุขอยู่ที่ตามโรงพยาบาลในจังหวัด และโรงพยาบาลอำเภอ ความคาดหวังในแผนการดำเนินชีวิตของนักศึกษาแพทย์เห็นว่า ผู้ที่มีประสบความสำเร็จชีวิตสูงสุด คือการมีชีวิตครอบครัวและการงานที่มีความสุขร่วมกันบุคคลอื่น ซึ่งแพทย์เป็นกลุ่มที่มีความต้องการชีวิตครอบครัวที่อบอุ่นและมีการยอมรับในสังคมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป นอกจากนั้นแนวความคิดของนักศึกษาแพทย์ต่อหน้าที่สำคัญของแพทย์ นักศึกษาแพทย์จะให้ความสำคัญในด้านการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ชุมชนมากที่สุด (ร้อยละ 62.8) และลักษณะของแพทย์ในอุดมคติจะต้องเป็นผู้เสียสละร้อยละ (24.8) รองลงมาให้การรักษายาบาลโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ (ร้อยละ 20) มีความเมตตากรุณา (ร้อยละ 18.1) ซึ่งนักศึกษาแพทย์เห็นว่าแพทย์จะต้องมีความเสียสละ และมีคุณธรรมในการรักษา ซึ่งเป็นจรรยาบรรณของแพทย์ที่กำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานแพทย์ฝึกหัดของแพทยสภา (แพทยสภา 2529:21) และความคิดเห็นต่อหน้าที่ของแพทย์ตามลักษณะงาน มีความเห็นว่าแพทย์ คือผู้รับฟังและช่วยแก้ปัญหาสุขภาพอนามัย (ร้อยละ 38.6) รองลงมา คือการรักษายาบาล (ร้อยละ 30.5)

โดยภาพรวมแล้วจะเห็นว่านักศึกษาแพทย์มีความคาดหวังในชีวิตการทำงานที่จะทำงานในชุมชนระดับจังหวัด ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลในการกระจายแพทย์สู่ชุมชน และมีความเสียสละ มีเมตตากรุณาให้การรักษายาบาลตามจรรยาบรรณของแพทย์

ข้อเสนอแนะ

1. จากข้อค้นพบนักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีความสนิทสนมและให้ความช่วยเหลือกันดี ประกอบกับนักศึกษาพักในหอพักมหาวิทยาลัย สถาบันควรจะได้จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมแนวความคิดให้มีโลกทัศน์ที่กว้างขวางเข้าใจชีวิตสังคมมากขึ้น ซึ่งนักศึกษาค่อนข้างที่จะตำเคร่งในการเรียนมากกว่ากิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์ และศิลปวัฒนธรรมจะช่วยให้ศึกษามีความคิดเห็นที่กว้างขวาง และเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดจากการเรียนนอกจากนั้นควรจะได้ส่งเสริม

การทำงานเป็นกลุ่ม มีการสอนแบบกลุ่มย่อยร่วมกับการสอบแบบบรรยาย และการฝึกปฏิบัติจะช่วยให้นักศึกษาได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มจากการวิจัยพบว่า ลักษณะกลุ่มเพื่อนเป็นกลุ่มที่ช่วยเหลือซึ่งกันเป็นย่างดี ส่วนแบบการเรียนต่างคนต่างเรียนจะพบมากขึ้นในระดับคลินิก นักศึกษาเริ่มศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นการเรียนการสอนในระดับนี้จึงควรสนับสนุนการวิพากษ์วิจารณ์ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้น เพื่อให้ศึกษามีความมั่นใจและเป็นพื้นฐานในการนำความรู้ไปประกอบอาชีพต่อไป อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยพบว่านักศึกษาระดับคลินิกมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพลดต่ำลง อาจารย์ควรจะเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำและเสริมทั้งความรู้ การฝึกปฏิบัติทางด้านทักษะ และเสริมทั้งทางด้านกำลังใจแก่นักศึกษาระดับนี้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมพิเศษในด้านการเลือกสถานที่ทำงาน ลักษณะงานก่อนที่นักศึกษาจะสำเร็จการศึกษา นอกจากนี้ การวิจัยพบว่า นักศึกษาไม่ค่อยพบอาจารย์หลังชั่วโมงซึ่งชี้ให้เห็นว่า การเรียนการสอนของอาจารย์จะสิ้นสุดภายในชั่วโมงเรียนเท่านั้น อาจารย์ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ซักถามปัญหาภายนอกชั่วโมงเรียน

2. เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักศึกษา โดยทั่วไปจะใช้เวลาไปกับการเรียนมีเวลาพักผ่อนและออกกำลังกายบ้าง เปรียบเทียบในระดับชั้นปีพบว่านักศึกษาระดับคลินิกเรียนหนักกว่าระดับอื่น จากการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีผลการเรียนแตกต่างกัน จะใช้เวลาในการเรียนต่างกัน นักศึกษากลุ่มสูงใช้เวลาเข้าชั้นเรียนน้อย แต่จะใช้เวลาอ่านตำรามากกว่าซึ่งตรงกันข้ามกับกลุ่มต่ำที่ใช้เวลาเข้าชั้นเรียนมาก แต่อ่านตำราน้อย และออกกำลังกายน้อยกว่าอีกด้วย ในลักษณะเช่นนี้ สถาบันควรที่จะช่วยเหลือนักศึกษากลุ่มต่ำในด้านการเรียน โดยการจัดกลุ่มติววิชาเรียน หรือกลุ่มวิชาการรวมทั้งการแนะแนวทางการเรียน และการปรับตัวในด้านการเรียน

3. โดยส่วนรวม แม้นักศึกษาคร่ำเคร่งกับการเรียน และใช้เวลาเข้าชั้นเรียนอ่านตำรามาก แต่การอ่านวารสารทางแพทยน้อย สถาบันควรจะได้ส่งเสริมให้นักศึกษาใช้เวลาในการอ่าน หนังสือตำราเรียน รวมทั้งวารสารทางการแพทย์ ซึ่งมักจะเป็นภาษาอังกฤษ นักศึกษาที่มีความรู้ทางภาษาอังกฤษดีจึงจะสามารถอ่านได้ ควรได้ปรับปรุงในด้านการอ่านของนักศึกษาและการจัดหาหนังสือตำราภาษาไทย

4. ทศกคติเมื่อเข้าเรียนในโรงเรียนแพทย์แล้ว ส่วนใหญ่นักศึกษามีทัศนคติต้องการเป็นแพทย์มาก แต่มีส่ว่นน้อยที่นักศึกษาไม่ต้องการเป็นแพทย์ ในจำนวนนี้เด็กนักศึกษาไม่ต้องการเรียนแพทย์ ร้อยละ 8.1 อาจเนื่องจากความต้องการของพ่อแม่หรือตามเพื่อน อีกส่วนหนึ่งคือเด็กต้องการเป็นแพทย์ เมื่อเข้าเรียนแล้วไม่ต้องการเป็นแพทย์ร้อยละ 20.5 จึงควรปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนแพทย์ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นแพทย์ ในส่วนที่นักศึกษาที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเป็นแพทย์ อาจเนื่องจากความกดดันในด้านการเรียนหรือการปรับตัว สถาบันการศึกษาควรมีหน่วยแนะแนวทางการศึกษาให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาที่มีปัญหาด้านต่างๆ อาทิ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาส่วนตัวที่มีผลต่อการเรียนของนักศึกษานอกจากนั้น สถาบันควรจะได้ประชาสัมพันธ์ว่า ในการเรียนในสาขาวิชาชีพแพทย์จะต้องคร่ำเคร่งต่อการเรียนอย่างไรบ้าง เพื่อบิดามารดาและผู้ปกครอง และทั้งนักศึกษาจะได้เข้าใจ การเรียนยิ่งขึ้น ช่วยให้การตัดสินใจได้ถูกต้อง

5. นักศึกษาแม้จะเข้าร่วมกิจกรรมน้อย แต่นักศึกษายังสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม งานเทอดพระเกียรติ และกีฬามหาวิทยาลัย ซึ่งสถาบันควรจะได้ส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษาในส่วนที่เขาสนใจ เพื่อพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การจัดการศึกษาสาขาวิชาชีพแพทย์ใช้ระยะเวลาและการลงทุนสูง ผลผลิตที่ได้ควรที่จะเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ มีความพร้อมทางด้านวิชาการและมนุษยสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้เกี่ยวข้อง

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนักศึกษา เนื่องจากนักศึกษามีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ด้านศาสนา ด้านการเมืองและอื่น ๆ จึงควรหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัยด้านต่าง ๆ บ้างตามความเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร จากการวิจัยพบว่ามีนักศึกษาร้อยละ 28.6 ที่ไม่ต้องการเป็นแพทย์ จึงน่าจะได้พิจารณาหาแนวทางในการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษามีความสนใจและมีทัศนคติที่ดี นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษามีความเห็นต่อหลักสูตรในการนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ไม่ดีเป็นส่วนน้อย ร้อยละ 7.1

การเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาที่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมน้อย เนื่องจากจะต้องใช้เวลาในการเรียน และการอ่านตำราทำรายงาน การจัดกิจกรรมให้นักศึกษามีโอกาสเข้าร่วม จึงน่าจะจัดในวันหยุด หรือวันเสาร์-อาทิตย์

3. ข้อเสนอแนะสำหรับอาจารย์พบว่า นักศึกษามีลักษณะเข้ากับกลุ่มเพื่อนในชั้นเรียนได้ดี ดังนั้นการสอนในชั้นเรียน นอกจากการบรรยายและควรมีการสอนรูปการจัดสัมมนา การเรียนเป็นกลุ่มย่อย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาระยะยาวเกี่ยวกับพฤติกรรม ความคาดหวังในชีวิตการทำงานของนักศึกษาทุก ๆ ปี เพื่อจะได้ทราบลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป และเปลี่ยนแปลงมาน้อยเพียงใด เพื่อเป็นข้อมูลในด้านการจัดการเรียนการสอน และความเข้าใจในวิถีชีวิตนักศึกษา

2. ควรมีการศึกษาและพัฒนารูปแบบการศึกษาในลักษณะการเปรียบเทียบให้ชัดเจนรวมทั้งการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ อาทิเช่น การศึกษากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ศึกษาเปรียบสาขาวิชาที่เพื่อน และการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรอื่น ๆ ให้กว้างขวาง

